

Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar
University of Miskolc Faculty of Economics

KONFERENCIA KIADVÁNY

A közgazdász képzés elindításának 30. évfordulója alkalmából

„Mérleg és Kihívások”

X. NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS KONFERENCIA

“Balance and Challenges”

X. INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

2017. október 17-18.

Miskolc-Lillafüred

ISBN 978-963-358-140-7

Felelős szerkesztő: Veresné Dr. Somosi Mariann

Szerkesztés: Dr. Lipták Katalin

Miskolci Egyetem
Gazdaságtudományi Kar
H-3515 Miskolc-Egyetemváros
<http://gtk.uni-miskolc.hu>

ISBN 978-963-358-140-7

TARTALOMJEGYZÉK

TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ SZEKCIÓ

<i>Pulay Gyula</i>		10
A KÖZSZOLGÁLTATÓ VÁLLALATOK TÁRSADALMI FELELŐSSÉGVÁLLALÁSÁNAK HOZZÁJÁRULÁSA A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSHEZ		
<i>Vilmányi Márton – Hetesi Erzsébet</i>		22
A BIZALOM HATÁSA ASZERVEZETKÖZI TANULÁSRA ÉS ALKALMAZKODÁSRA		
<i>Balaton Károly – Varga Krisztina</i>		35
TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ ÉS VERSENYKÉPESSÉG - SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS AZ ELMÉLETI MUNKÁK ALAPJÁN		
<i>Veresné Somosi Mariann – Kocziszky György</i>		47
A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ HÁLÓZATALAPÚ MEGKÖZELÍTÉSE		
<i>Bereczk Ádám – Kádárné Horváth Ágnes – Kiss Julianna – Péter Zsolt – Siposné. Nándori Eszter – Szegedi Krisztina</i>		56
A TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁSOK JELLEMZŐI – MAGYARORSZÁGI HELYZETKÉP		
<i>Csontos Réka – Szabó Zsolt Roland</i>		68
A KAPCSOLATOK ERŐSSÉGÉNEK SZEREPE A HÁLÓZATI TANULÁSBAN: SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS		
<i>H. Kovács Judit</i>		85
EGY TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ FOLYAMATÁNAK INDÍTÉKAI, KÖZÉPTÁVÚ EREDMÉNYEI, TERVEZETT HATÁSA, A DÉL – ALFÖLDI TALENTUM AKADÉMIA (DELTA) BEMUTATÁSA		
<i>Ferincz Adrienn</i>		94
BEYOND THE BALACING BETWEEN EXPLORATION AND EXPLOITATION: A PILOT EMPIRICAL STUDY IN UNDERSTANING HUNGARIAN TOP MANAGEMENT TEAMS		
<i>Pererv, Petro –Kosenko, Oleksandra –Tkachov, Maksim</i>		104
COMPILANCE PROGRAM OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE: THE ESSENCE AND CONTENT		
<i>Pererva, Petro –Maslak, Maria – Poberezhnyi, Roman</i>		111
CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF THE TRACTORS MARKET IN UKRAIN		
<i>Pererva, Petro – Gutsan, Oleksandr – Diachenko, Tetiana</i>		117
MOTIVATION OF PERSONNEL ON MACHINE-BUILDING ENTERPRISE		
<i>Golysheva, Ievgeniia – Gryshchenko, Olena – Illiashenko, Nataliia</i>		124
THE FEATURES AND PROBLEMS OF EXCHANGE TRADE DEVELOPMENT (A CASE OF UKRAINE)		
<i>Kobielieva, Tatiana – Mygushcenko, Ruslan – Tkacheva, Nadezhda</i>		131
PRINCIPLES OF THE COMPILANCE PROGRAM OF INDUSTRIAL ENTERPRISE		
<i>Sysoiev, Volodymyr</i>		140
MODEL OF THE OPTIMAL ALLOCATION OF HETEROGENEOUS RESOURCES IN A VERTICALLY INTEGRATED COMPANY		

PARADIGMAVÁLTÁS SZEKCIÓ

<i>Deutsch Nikolett – Mészáros Tamás – Szabó Lajos</i>	147
A STRATÉGIAI PARADIGMÁK FEJLŐDÉSÉNEK HOLISZTIKUS MEGKÖZELÍTÉSE	
<i>Szabó Lajos – Mészáros Tamás – Deutsch Nikolett</i>	160
SZERVEZETI STRATÉGIA ÉS PROJEKTSTRATÉGIA A FENNTARTHATÓSÁG SZEMSZÖGÉBŐL	
<i>Füzes Péter – Gódor Zoltán – Szabó Zsolt. Roland</i>	172
SZABADULÁS A KIAKNÁZÁSI CSAPDÁBÓL A DIGITÁLIS JÖVŐ ALAKÍTÁSÁVAL: HOGYAN IRÁNYÍTHATÓ AZ IPARÁGI VÁLTOZÁS EGY FELHŐ ALAPÚ SZOLGÁLTATÁSRA ÉPÜLŐ KIAKNÁZÁSI ÉS FELDERÍTÉSI TEVÉKENYSÉGGEL?	
<i>Musinszki Zoltán</i>	188
GAZDASÁGI ISMERETEK A KÉPESÍTÉSI KERETRENDSZEREKBE	
<i>Karajz Sándor</i>	197
GAZDASÁGI RENDSZEREK MULTIÁGENS MODELLEZÉSÉNEK ALAPELVEI	
<i>Berényi László</i>	205
ISO 9001 ÉS ISO 14001 SZABVÁNYOK FEJLŐDÉSE ÉS ELTERJEDÉSE	
<i>Marciniak Róbert</i>	217
AUTOMATION REVOLUTIONIZE THE BUSINESS SERVICE INDUSTRY	
<i>Piskóti István</i>	224
A MARKETING STRATÉGIAI KIHÍVÁSAI - INNOVATÍV VÁLASZOK	
<i>Dankó László – Tóth Zsófia</i>	238
A KÖZÖS KONZOLIDÁLT TÁRSASÁGIADÓ-ALAP (CCCTB) HATÁSÁNAK VIZSGÁLATA AZ EURÓPAI ÁRKÉPZÉSI DÖNTÉSEK TERVEZÉSÉHEZ	
<i>Nagy Szabolcs</i>	249
A KÖRNYEZETTUDATOS MAGATARTÁS ÉS ANNAK ÖNÉRTÉKELÉSE MAGYARORSZÁGON	
<i>Hajdú Noémi</i>	260
A MARKETINGBEN TÖRTÉNŐ ÉRTÉKVÁLTOZÁSOK HATÁSA A CSR FEJLŐDÉSÉRE	
<i>Bene Zsuzsanna – Papp Adrienn</i>	266
EREDETVÉDELEM JELENTŐSÉGE A BOR-SAJT PÁROSÍTÁSBAN A TOKAJI BORVIDÉKEN	
<i>Szakál Zoltán</i>	278
A TOKAJI BORVIDÉK, MINT VILÁGÖRÖKSÉGI TERÜLET LEHETŐSÉGEI A VILÁG BORTURIZMUSÁNAK PIACÁN	
<i>Bartha Zoltán</i>	287
A NÖVEKEDÉS PUHA TÉNYEZŐINEK RENDSZERE	
<i>Hajdú Noémi – Lipták Katalin</i>	299
E-TURISZTIKAI TENDENCIÁK ÉS A FOGLALKOZTATÁSBAN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK HAZÁNKBAN	
<i>Tóth Zoltán</i>	308
AZ INFORMÁCIÓS ASZIMMETRIA KÖZGAZDASÁGTANA FEJLŐDÉSÉNEK FŐBB ÁLLOMÁSAI ÉS KIHÍVÁSAI A VÁLLALATOK SZEMSZÖGÉBŐL	

PÉNZÜGYI FOLYAMATOK KIHÍVÁSAI SEKCIÓ

<i>Hideg Éva</i>	LEENDŐ VÁLLALKOZÁSFEJLESZTŐK HAZAI VÁRAKOZÁSAI 2050-IG ELŐRETEKINTVE	317
<i>Laczka Éva</i>	A GAZDASÁGSTATISZTIKAI MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE, AZ ADATOK FELHASZNÁLÁSA	327
<i>Kovács Péter – Kuruczleki Éva</i>	A MAGYAR LAKOSSÁG PÉNZÜGYI KULTÚRÁJA	336
<i>Kovács Levente – Pál Zsolt</i>	A PÉNZÜGYI KULTÚRA VIZSGÁLATÁNAK SAROKKÖVEI	344
<i>Kuttor Dániel – Pál Zsolt</i>	MISKOLC, MINT PÉNZÜGYI KÖZPONT – HAZAI TRENDEK ÉS KAPCSOLATOK A BANKKÖZI TRANZAKCIÓK ALAPJÁN	354
<i>Lukács János</i>	A SZÁMVITEL JÖVŐJE, A JÖVŐ SZÁMVITELE	365
<i>Pál Tibor</i>	VERSENYELŐNY, VAGY ADMINISZTRÁCIÓS KÖLTSÉG? GONDOLATOK A SZÁMVITEL ÉS A KÖNYVVIZSGÁLAT MEGÍTÉLÉSÉRŐL	372
<i>Bozsik Sándor – Gazda, Vladimir</i>	PRIVATE LENDING IN EASTERN-CENTRAL-EUROPEAN COUNTRIES BETWEEN 2008 AND 2016	380
<i>Füredi-Fülöp Judit – Várkonyiné Juhász Mária – Pál Tiborné</i>	INNOVATÍV MEGOLDÁSOK A SZÁMVITELBEN	392
<i>Horváthné Csolák Erika</i>	EURÓPAI OECD ORSZÁGOK EGÉSZSÉGÜGYI ADATAINAK ELEMZÉSE	404
<i>Gécsi-Papp Renáta</i>	KÖRNYEZETTUDATOSSÁGI SZEMPONTOK ÉRVÉNYESÍTÉSI LEHETŐSÉGEI A CREDIT DEFAULT SWAP (CDS) ALAKULÁSÁNAK ELEMZÉSE SORÁN	415
<i>Szilágyi Roland – Varga Beatrix – Gécsi-Papp Renáta</i>	SÚLYOZOTT KLASZTERELEMZÉSEN ALAPULÓ BECSLÉSI ELJÁRÁSOK	424
<i>Süveges Gábor Béla</i>	HŐSZOLGÁLTATÓK GAZDÁLKODÁSI SAJÁTOSságAI A VAGYONI, PÉNZÜGYI ÉS JÖVEDELMEZŐSÉGI HELYZET KIEMELT MUTATÓIN KERESZTÜL	432
<i>Varga József – Cseh Balázs</i>	A HAZAI HELYI PÉNZEK GYAKORLATÁNAK KRITIKAI ELEMZÉSE	442

TÉRGAZDASÁGTAN SZEKCIÓ

<i>Kocziszky György</i>	450
A VISEGRÁDI-ORSZÁGOK ESÉLYEI A VÁLTOZÓ EURÓPAI GAZDASÁGI TÉRBEN: HANTOS ELEMÉR TÉRGAZDASÁGTANI, INTEGRÁCIÓS GONDOLATAINAK IDŐSZERŰSÉGE	
<i>Kulcsár László</i>	458
AZ EURÓPAI VIDÉKFEJLESZTÉSI POLITIKA ÉS A MAGYAR VIDÉK	
<i>Sebestyén Szép Tekla</i>	472
A HÁZTARTÁSOK ENERGIAFELHASZNÁLÁSÁNAK VÁLTOZÁSA A REZSICSÖKKENTÉS TÜKRÉBEN	
<i>Szendi Dóra</i>	482
OKOS VÁROSOK HATÉKONYSÁGÁNAK MÉRHEŐSÉGE (HAZAI ÉS NEMZETKÖZI KITEKINTÉS)	
<i>Lipták Katalin</i>	496
ALTERNATÍV FOGLALKOZTATÁSI MEGOLDÁSOK VIZSGÁLATA A VISEGRÁDI NÉGYEK ORSZÁGAIBAN	
<i>Szendi Dóra – Papp Adrienn</i>	505
AZ INNOVÁCIÓ REGIONÁLIS KÜLÖNBŐSÉGEI AZ EURÓPAI UNIÓBAN	
<i>Potvorszki Gábor</i>	515
ÁLLAMI TÁMOGATÁSNAK MINŐSŰLŐ TÁMOGATÁSI INTÉZKEDÉSEK AZ EU-BAN ÉS MAGYARORSZÁGON	

VERSENYKÉPESSÉG SZEKCIÓ

<i>Illés Mária</i>	524
VESZTESÉGES PROJEKTEK POZITÍV NETTÓ JELENÉRTÉKE	
<i>Heidrich Balázs – Németh Krisztina – Chandler, Nick</i>	536
ENLIGHTENED CORLEONES? THE MANIFESTATIONS OF PATERNALIST LEADERSHIP IN FAMILY BUSINESSES	
<i>Bakacsi Gyula</i>	550
A VERSENYKÉPESSÉG KULTURÁLIS KÓDJAI	
<i>Taródy Dávid</i>	562
HOW TOP MANAGEMENT TEAM’S BEHAVIO AFFECTS ORGANIZATIONAL DYSFUNCTIONS	
<i>Turzai-Horányi Beatrix - Illés Bálint Csaba - Dunay Anna</i>	575
A HAZAI EGYMÁRKÁS AUTÓKERESKEDÉSEK FEJLŐDŐSE, ÉLETCIKLUS VIZSGÁLATA	
<i>Leskó Anett</i>	583
INNOVATÍV KLASZTERIRÁNYÍTÁS	
<i>Kucsma Daniella</i>	592
AZ ÜZLETI MENEDZSMENT TELJESÍTMÉNYÉRTÉKELŐSÉNEK KORLÁTAI A KÖZSZOLGÁLTATÓ SZERVEZETEKNEŁ	

<i>S. Gubik Andrea – Farkas Szilveszter</i>	600
A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A HALLGATÓK VÁLLALKOZÁSI HAJLANDÓSÁGÁNAK ALAKÍTÁSÁBAN	
<i>Lakatosné Szuhai Györgyi</i>	613
A TUDATOS ÉLETVEZETÉS TITKA	
<i>Kunos István</i>	624
COACHING FOLYAMATMODELLEK	
<i>Csordás Tamás</i>	633
KÍNAI KULTÚRA „NYUGATI” SZEMMEL. ELMÉLETI SZEMPONTOK ÉS GYAKORLATI PÉLDÁK	
<i>Szűcsné Markovics Klára</i>	644
LÉTESÍTMÉNY-BERUHÁZÁSOK DÖNTÉS-ELŐKÉSZÍTÉSÉNEK GYAKORLATI KÉRDÉSEI A HAZAI FELDOLGOZÓIPARBAN	
<i>Tokár-Szadai Ágnes</i>	657
A TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁSOK ÁLTAL IGÉNYBEVETT TANÁCSADÁSI PROJEKTEK ÉRTÉKELÉSE 2015-16-BAN	
<i>Csiszár Csilla Margit</i>	665
PIACI EREDMÉNYESSÉG FOGYASZTÓI SZEMMEL	
<i>Lates Viktor</i>	675
SZOLGÁLTATÁSOK ERŐFORRÁSTERVEZÉSE A TERMELÉSIRÁNYÍTÁSMÓDSZERÉVEL EGY FELSŐOKTATÁSI PÉLDA	
<i>Kerchner András</i>	681
A MAGYAR TERMÉSZETVÉDELMI HATÓSÁGI IGAZGATÁS MŰKÖDÉSI JELLEMZŐI A NEW PUBLIC MANAGEMENT TÜKRÉBEN	
<i>Illés Bálint Csaba – Nosratabadi Saeed – Dunay Anna</i>	691
ÜZLETI MODELLEK AZ ELMÉLETBEN – NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁS	
<i>Horváth Dóra – Szabó Zsolt Roland</i>	700
A NEGYEDIK IPARI FORRADALOM VEZETÉSI ASPEKTUSAI	
<i>Harangozó Zsolt</i>	715
PARADIGMA VÁLTÁS ELŐTT: TERMELÉSI RENDSZEREK (ÚJRA)SZERVEZÉSÉNEK INNOVATÍV MEGOLDÁSAI	
<i>Tóthné Kiss Anett</i>	722
INNOVÁCIÓS STRATÉGIA ÉS VÁLLALATI TELJESÍTMÉNY: INNOVÁCIÓS PROJEKTEK TAPASZTALATAI MAGYARORSZÁGON	
<i>Harangozó Zsolt</i>	732
VEVŐI IGÉNYRE GYÁRTÓ RENDSZEREK KIALAKÍTÁSÁNAK KIHÍVÁSAI	
<i>Horváth Dóra Diána</i>	748
CSR RELATED DECISION-MAKING PROCESS IN THE BANKING SECTOR	

RECENT ECONOMIC, SOCIAL AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENTS -
POSSIBLE DIRECTIONS FOR YOUNG RESEARCHERS – PH.D. SESSION

<i>Horváth Klaudia</i>	761
A HALLGATÓK MOBILITÁSI DÖNTÉSÉHEZ VEZETŐ ÚT	
<i>Orosz Dániel</i>	773
LAKÓINGATLANOKKAL KAPCSOLATOS FONTOSABB FOGALMAK ÉS ÉRTÉKELÉSI MÓDSZEREK ISMERTETÉSE A HAZAI ÉS A KÜLFÖLDI SZAKIRODALOMBAN	
<i>Krajcsik Zsolt</i>	782
THE RELATIONSHIP BETWEEN THE HIGHER EDUCATION AND THE ECONOMIC GROWTH: WHO HOW TO TEST IT?	
<i>Sütő Dávid</i>	790
A PÉNZÜGYI CONTROLLING SZEREPE AZ ÉLELMISZER-KISKERESKEDELMI VÁLLALKOZÁSOKNÁL	
<i>Fetter Barbara</i>	800
POTENTIAL EFFECTS OF THE FOURTH INDUSTRIAL REVOLUTION ON THE BUSINESS SPHERE	
<i>Schenk, Fabian – Kocziszky György</i>	809
THE DYNAMIC OF THE GERMAN RESEARCH AND INNOVATION SYSTEM – CREATIVITY OF RESEARCH AND TECHNOLOGY ORGANIZATIONS	
<i>Lengyel Levente</i>	815
WHAT DRIVES IT? – THE DRIVING FORCES OF SHARING ECONOMY	
<i>Béki Piroska</i>	828
SPORTTURIZMUS DIMENZIÓI	
<i>Gódor Zoltán</i>	839
A HAZAI KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK ÉRTÉKINNOVÁCIÓS GYAKORLATA	
<i>Shoaib Irshad</i>	848
COMPARATIVE ANALYSIS OF VALUE RELEVANCE. A CASE STUDY OF USA, UK & FRANCE.	
<i>Fodor Kitti</i>	860
STATISTICAL TESTS OF MARKET EFFICIENCY	
<i>Lőrincz Noémi</i>	870
THE RECENT TRENDS OF THE HUNGARIAN AUTOMOTIVE INDUSTRY AND ITS PLACE IN GLOBAL VALUE CHAINS	
<i>Jakkel Vivien</i>	877
INTERNATIONAL REGULATION OF LEASING ACTIVITIES	
<i>Kucsma Daniella – Kőmíves Péter Miklós</i>	884
THE CONNECTION OF HIGHER EDUCATION AND LIFELONG LEARNING IN THE LIGHT OF THE EXPECTATIONS OF LABOUR MARKET	

A MAGYAR LAKOSSÁG PÉNZÜGYI KULTÚRÁJA

FINANCIAL LITERACY IN HUNGARY

Kovács Péter¹-Kuruczleki Éva²

¹Egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar,

kovacs.peter@eco.u-szeged.hu

²Tudományos segédmunkatárs, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar,
kuruczleki.eva@eco.u-szeged.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Az Econventio pénzügyi kultúra teszt évek óta vizsgálja a középiskolás diákok pénzügyi kultúráját és maga az alapítvány céljának tekinti a fiatalok pénzügyi tudásának és attitűdjének fejlesztését, hogy a nem csak felnőttként, de akár már középiskolai és egyetemi éveik alatt is képesek legyenek a felelős pénzügyi döntések meghozatalára. Bár a tesztet hagyományosan középiskolásoknak fejlesztették ki, a legutóbbi kérdőívet felsőoktatási intézmények hallgatói és a felnőtt lakosság képviselői is kitöltötték. A kibővített mintavétel azt a célt szolgálja, hogy részletesebben tanulmányozhassuk a lakosság pénzügyi kultúráját korra és iskolai végzettségre tekintettel. A vizsgálat eredményei rávilágíthatnak, hogy a különböző csoportok milyen pénzügyi tudással rendelkeznek (a problémás területek ugyanazok), a célcsoportok között mekkora különbség van, a gyakorlati tapasztalat fontosságára és a pénzügyi oktatás hiányára. A felmérés értékes tanulsággal szolgálhat, hogy kinél mit érdemes a jövőben fejleszteni.

SUMMARY

For the past few years, the Econventio financial literacy test has been assessing financial literacy levels of high school students with the aim of developing their knowledge and attitude towards financial issues, so that they become capable of making sound financial decisions not only during their high school years, but in their upcoming life as well. Even though the test has been specifically developed for high school student, as for the latest test, we have a sample from university students and the adult population. Expanding our sample to them serves the aim of having a broader view of the differences of financial literacy levels between these groups, which could help us in understanding special needs of certain groups regarding their age or educational attainment level. The results of this survey can highlight the differences between these groups in financial attitudes and provide us with recommendations on how and what to develop in this area in the near future.

1.A PÉNZÜGYI KULTÚRA VIZSGÁLATÁNAK FONTOSSÁGA

A pénzügyi kultúra minden korosztályt érint, hiszen a mindennapok során pénzügyi döntéseket kell hoznunk, a hírekben nap, mint nap jelennek meg pénzügyi, gazdasági vonatkozású hírek, anyagok, amelyek megértéséhez megfelelő mértékű pénzügyi, gazdasági ismeretekre van szükségünk. A világgazdasági válságot követően sokan a pénzügyi kultúra hiányát tették felelőssé, mint a tényező amely, ha nem is kiobbantotta, de nagyban hozzájárult a válság súlyosságához. Ebből fakadóan nem csupán a felnőtt lakosság, hanem akár a fiatalabb korosztályok, illetve a vállalkozások, legyen akár egyéni vállalkozó vagy társas vállalkozás szerepe sem elhanyagolható, és épp oly fontos vizsgálni és fejleszteni az ő pénzügyi kultúrájukat, mint ahogy a felnőtt lakosságét.

Már a lakosság esetén sem létezik egy egységes meghatározás vagy definíció, sem pedig egységes módszertan a kérdéskör vizsgálatára, így a számos elvégzett felmérés eredménye bár néhány esetben képes rávilágítani egy-egy csoport (például a kis- és középvállalkozások vagy egy adott ország társas vállalkozásai) erősségeire vagy hiányosságaira, a kapott eredmények nemzetközi szinten korlátozottan összehasonlíthatóak. Amíg minden szerző a saját módszertanát és definícióját követi a témakör vizsgálatára, addig továbbra is fennáll az igény egy nemzetközileg is egységes definíció és módszertan megalkotására. A nemzetközi szakirodalomban mind a lakosság, mind a vállalkozások esetén is a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet a pénzügyi kultúra vizsgálatának és fejlesztésének „zászlóshajója”, számos szerző igazodik vizsgálati témaköreit és módszertanát tekintve az OECD meghatározásához, amely a pénzügyi kultúrát nem csak a pénzügyekkel kapcsolatos tudásként, hanem az azzal kapcsolatos attitűdök és viselkedési formák együtteseként értelmezi (OECD 2016, OECD 2013): „*A pénzügyi kultúra a tudatosság, ismeretek, készségek, attitűdök és viselkedések kombinációja, amelyekre szükség van a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához és végső soron az egyéni pénzügyi jólét eléréséhez*” (Atkinson és Messy, 2012, p. 14).

Az MNB a pénzügyi kultúra definíciója mellett megalkotta a pénzügy kultúra fejlesztés folyamatának definícióját. Az MNB szerint a fejlesztés során az egyének (a továbbiakban tekintsünk el a vállalkozók és társas vállalkozások vizsgálatától) megtanulják mit jelentenek a különböző pénzügyi fogalmak, illetve pénzügyi eszközök, illetve a megszerzett tudás birtokában képessé válnak arra, hogy a különböző pénzügyi döntésekhez szükséges információkat beszerezzék, azokat értelmezzék és képesek legyenek megfontoltan döntést hozni, illetve végül, de nem utolsó sorban megismerjék a pénzügyi szabályozás rájuk vonatkozó jogi keretrendszerét és „mozgásterületét” a pénzügyi világban (MNB 2008).

A fiatalabb generációk pénzügyi ismereteinek és attitűdjeinek fejlesztése kifejezetten fontos (Kovács 2017), hiszen hozzáállásuk és jövőbeli gondolkodásmódjuk ebben az időszakban is könnyen alakítható, így akár az iskolarendszerben megkapott tudás, akár az amellel külön tréningeken képzéseken kínált pénzügyi oktatás nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy felelős felnőttekké váljanak. Emellett, bár saját jövedelemmel nem rendelkeznek, a középiskolások, és akár az általános iskolások egy része is már rendelkezik zsebpénzzel, így nekik is meg kell hozni bizonyos pénzügyi döntéseket. A Nemzetgazdasági Minisztérium a közelmúltban jelentette meg két éves stratégiáját (NGM 2017), amely a pénzügyi tudatosság fejlesztését a nemzeti alaptanterv részévé tenné, emellett évek óta számos pénzügyi intézmény foglalkozik kevésbé kiterjedt programokkal, amelyek főként a felnőtt lakosság és középiskolások pénzügyi kultúrájának fejlesztését célozza. Ezek közül kiemelkedik az Econventio felmérése és programjai.

2.KÖZÉPISKOLÁSOK PÉNZÜGYI KULTÚRÁJA

Az Econventio pénzügyi kultúra kérdőív 2011 óta vizsgálja a hazai középiskolás hallgatók pénzügyi kultúráját. A negyven, pénzügyi ismeretekre és attitűdökre egyaránt vonatkozó kérdést tartalmazó kérdőívet évről-évre tízezernél is több középiskolás hallgató tölti ki. A 2017-es kérdőív a demográfiai adatok felvétele mellett Hogarth-Hilgert-Beverly (2003) ajánlását figyelembe véve hat fő témakörben vizsgálja a hallgatókat: általános pénzügyi ismeretek és banki szolgáltatások, befektetések és megtakarítások, hitelezés, a munka világa, általános gazdasági ismeretek, illetve biztosítás és nyugdíj. A kérdőív a fenti témakörökben egyaránt 5-5 kérdést tartalmaz a hallgatók tudásanyagára és számolási készségére vonatkozóan, illetve összesen tíz, a pénzügy különböző aspektusaira vonatkozó kérdést,

amelyben a hallgatók véleményét ismerhettük meg többek között a befektetési hajlandóságra, a pénzügyi adatok védelmére vagy akár a korrupcióra vonatkozóan, az Econventio teszt tehát tulajdonképpen két részre bontható: egy tudástesztre, amely az előbbi, illetve egy attitűd-felmérésre, amely az utóbbi kérdéseket foglalja magába.

Minden kérdésnél több válaszalternatívát kínáltunk fel, melyek közül egy helyes. A kitöltőknek pontosan egy alternatívát kell kiválasztania. Kitöltés közben a felületen a kitöltőnek egyszerre csak egy kérdés jelenik meg, melyek megválaszolására összességében 30 perc áll rendelkezésre. A tesztben szereplő kérdések során fontos, ügyelünk arra, hogy a kérdések érthetően, a korcsoporthoz igazítva legyenek feltéve.

Mivel számos esetben (például hitelkártya, tőzsde) a diákok nem rendelkeznek tapasztalatokkal, így felmerül a kérdés, hogy a középiskolások valós tudását tükrözik-e a válaszok, és nem csak tippeltek-e. E probléma megoldására, illetve e torzító tényező hatásának csökkentése végett a tudásteszt részbe egy „Nem tudom” válaszalternatívát is beépítettünk, a diákokat arra kérve, hogy ezt az alternatívát válasszák, ha nem tudják a kérdésre adandó helyes választ.

Az egyes kérdéseknél a válaszalternatívák számát igyekszünk kiegyensúlyozni. Ez azt jelenti, hogy a tudásteszt részben az ismeretek ellenőrzésekor minden kérdés esetében ugyanannyi, számszerűen négy alternatíva közül kell a helyes választ kiválasztani a diákoknak. Ez a helyes válasz tippelésből való eltalálásának valószínűségét egyenlíti ki, csökkenti. Ettől az elvtől akkor térünk el, ha egy kérdést nemzetközi mérőeszközből választottuk, és azzal szeretnénk az adott kérdés eredményét összehasonlítani, vagy két ajánlatot kell egymással összehasonlítani. Ettől eltekintve a számolási kérdések esetében is többnyire négy lehetőség közül kell a diákoknak választani. Itt az egyes válaszalternatívákban megjelennek a tipikus számolási hibák is.

A helyesen megválaszolt tudásteszt-kérdések alapján ki lehet számolni az ún. Econventio-indexet, amely egy 0 és 100 közötti értéket ad eredményül, ezzel jellemezni lehet a válaszadók pénzügyi ismereteit. Mivel az egyes modulok azonos súllyal befolyásolják az index kiszámítását, így az index tulajdonképpen a helyesen megválaszolt tudásteszt-kérdések arányát mutatja meg. Az Econventio-indexet évek óta kiszámítják a kitöltők tudásszintjének jellemzésére.

Idén a válaszadók a 30 tudásteszt kérdésből átlagosan 13 kérdést tudtak helyesen megválaszolni, átlagos teljesítményük tehát 44,72% (az elmúlt években 30 kérdésből átlagosan 13-15 kérdés volt helyesen megválaszolva), és mindösszesen egy olyan kitöltő volt, amely mind a harminc pénzügyi ismereteket felmérő kérdésre helyes választ tudott adni, míg azon kitöltők, akik egyetlen kérdést sem tudtak helyesen megválaszolni, 36 fő volt. A kitöltők átlagos teljesítménye azok esetén, akik már korábban töltötték ki tesztet, 3 százalékponttal volt magasabb, mint azoknál, akik még nem töltötték ki korábban Econventio tesztet, előbbi csoport átlagos teljesítménye 46,92%, míg a másik csoport esetén átlagosan a kérdések 41,18%-át tudták helyesen megválaszolni.

A válaszadók neme és az iskolatípus esetén is különbözött a kitöltő középiskolás hallgatók átlagos teljesítménye. A fiúk mindkét esetben átlagosan 3 százalékponttal jobb eredményt értek el, mint a lányok, a kérdőívet korábban kitöltött hallgatók esetén 48,59% és 45,55%, míg a tesztet korábban ki nem töltött hallgatók esetén 44,84% és 41,69% volt az átlagos teljesítményük. A kereskedelmi-gazdasági képzésben résztvevő hallgatók szintén jobban szerepeltek a teszten, mint az egyéb képzésekben résztvevők, bár a különbség nem volt

számottevő, a kereskedelmi gazdasági képzésben tanuló diákok a kérdések átlagosan 46,48 százalékát tudták helyesen megválaszolni, míg az egyéb képzésekben tanuló diákok körében a helyesen megválaszolt kérdések aránya átlagosan 44,13% volt.

A legtöbb helyes válasz a bankkártya érintéssel való fizetési funkciójával kapcsolatos kérdésre érkezett, a hallgatók 81,6%-a tudta, hogy hívják ezt a funkciót. A második leggyakrabban helyesen megválaszolt kérdés a rövid- és hosszútávú pénzügyi célok megkülönböztetésére érkezett, a válaszadó hallgatók 73,02%-a tudta, hogy szemben például a nyugdíjasévekre való takarékoskodással, okos telefonra gyűjteni rövidtávú célnak tekinthető. A válaszadó hallgatók közel kétharmada szintén helyesen tudott válaszolni három további kérdésre: tudták, hogy egy ország teljesítményét a GDP-vel lehet mérni (65,35%), ahogy azt is tudták, hogynagyobb hozamért általában nagyobb kockázatot is kell vállalni (65,05%), illetve, hogy jelenleg mennyi a nyugdíjkorhatár Magyarországon (64,67%).

A legkevesebben azt tudták megválaszolni, mit jelent a biztosítási összeg, a válaszadók csupán 16,7%-a tudta a helyes választ, míg a válaszadók közel 80 százalékának (77,8%) okozott problémát a százalékszámítás (*Ha egy termék árát januárban 10 százalékkal emelték decemberhez képest, majd februárban 10 százalékkal csökkentették januárhoz képest, akkor a végső ár hány százaléka a kezdeti árnak?*), mint ahogy szintén közel 80%-uk nem tudta, mi Magyarországon a biztosítók felügyeleti szerve: a leggyakoribb válasz a Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) volt, a válaszadók 44,2%-a gondolta, hogy ez a szervezet felügyeli a biztosító szervezeteket Magyarországon. Az eredmények alapján látható, hogy bár általánosabb témákban viszonylag jobban tájékozottak, a számításos feladatokban és speciálisabb, őket nem közvetlenül érintő témákban, mint például a lakástakarékpénztár, hitelkártyák használati feltételei vagy a nyugdíjrendszer, gyengébben teljesítettek.

A középiskolás hallgatók átlagos teljesítménye a korábban említett főbb témakörök közül a befektetések és megtakarítások témakörében volt a legjobb, míg a munka világát érintő kérdésekben teljesítettek a leggyengébben, a helyesen megválaszolt kérdések aránya a befektetések és megtakarítások témakörben átlagosan 55,67%, míg a munka világa témakörben a kérdések átlagosan 37,21 százalékát sikerült helyesen megválaszolniuk.

A feleletválasztós attitűdtesztek alapján úgy tűnik, hogy a középiskolás hallgatók fiatal koruk ellenére éretten vélekednek pénzügyi adataik védelméről és az egyes pénzügyi döntéseik lehetséges kimeneteléről, a válaszadók 76,4 százaléka semmilyen körülmények között nem adná ki bankkártya-adatait egy e-mailes megkeresésre, ahogyan 57,4 százalékuk fontosnak tartotta bevételeik és kiadásaiak megtervezését is, hiszen így kézben tarthatják pénzügyeiket is. Korábbi vizsgálatok bizonyították a családtagok tanácsainak személyes pénzügyi döntésekre gyakorolt hatását (Kovács-Révész-Ország 2016), amelyet a felmérés is alátámasztott, a válaszadók harmada (35,3%) fontos pénzügyi döntések meghozatalakor a családtagok véleményét kéri ki, míg meglepő eredmény, hogy második helyen nem a barátok (2,6%) vagy a banki ügyintézőjük (19,6%) szerepel, hanem független pénzügyi tanácsadó véleményét kérnék ki (27,9%).

Felsőoktatásban tanuló diákok vizsgálata azt mutatta, hogy inkább kockázatkerülő hozzáállás jellemző rájuk (Huzdik-Béres-Németh 2014), ez a középiskolások esetén is beigazolódott, a válaszadó diákok kockázatkerülő befektetések és hitelfelvétel tekintetében, amennyiben egy ismerősük befektetési lehetőséget ajánl fel a pénzpiacit messze meghaladó hozammal, 50,6 százalékuk biztosan nem élne a lehetőséggel, nem tartva ezt a befektetési lehetőséget túl valószínűnek, illetve további harmaduk (32,4%) is biztosítaná valamilyen módon (például átvételi elismervény aláírásával), hogy az ismerősnek befektetésként adott pénzügyösszeg

visszakerül hozzájuk valamikor, ami arra utal, hogy nem bíznak abban, hogy egy ismerős által felajánlott befektetés jól sülni fog.

A kérdőív alapvető tematikájához képest provokatívabb kérdések voltak a diákok kötelező önkéntes munkáról és korrupcióról alkotott véleményének felmérése. Csupán a válaszadók ötöde (20,4%) ért egyet az önkéntes munka kötelező tételével, hiszen így tehetnek valamit a társadalomért, egyharmaduk (36,2%) viszont úgy vélekedett, hogy bár az önkéntes munka fontos, nem támogatja annak kötelezővé tételét. Mindössze 10,4 százalékuk vélekedett ellenségesen a kérdéssel, 6,6% nem támogatja az ingyenes munkavégzést, míg 3,8% úgy érzi, mivel nekik sem segítettek soha semmiben, így ők sem érzik azt, hogy bármivel tartoznak a társadalomnak. A korrupció a válaszadók 43 százalékának egyértelműen nem fér bele az erkölcsi normába, azonban meglepő azt látni, hogy a válaszadók 26,5 százaléka szerint a korrupció az élet része, míg 18,5 százalékuk nem foglalkozik a korrupcióval. Mindössze a válaszadó hallgatók 11,9 százaléka nyilatkozta, hogy nem ítéli el a korrupciót, hiszen mindennek megvan az „ára”.

3.A FELNŐTT LAKOSSÁG PÉNZÜGYI KULTÚRÁJA

Az S&P (Klapper – Lusardi-Oudheusden 2015) felmérése szerint a magyarok 46 százaléka pénzügyi analfabéta. A felmérés során négy témakörben (diverzifikáció, kamatszámítás, kamatos kamat, infláció) öt kérdést tesznek fel, és azokat tekintik pénzügyileg jártasnak, akik legalább három kérdésre helyesen válaszolnak. Magyarország a 19. legjobb helyre került a vizsgált 144 ország közül.

és mivel a középiskolásokkal azonos tesztet töltenek ki a felnőtt lakosságból tagjai is, akik részt vesznek a kérdőív kitöltésében, így ezáltal összehasonlíthatóvá válik a felnőtt és középiskolás kitöltők pénzügyi tudása.

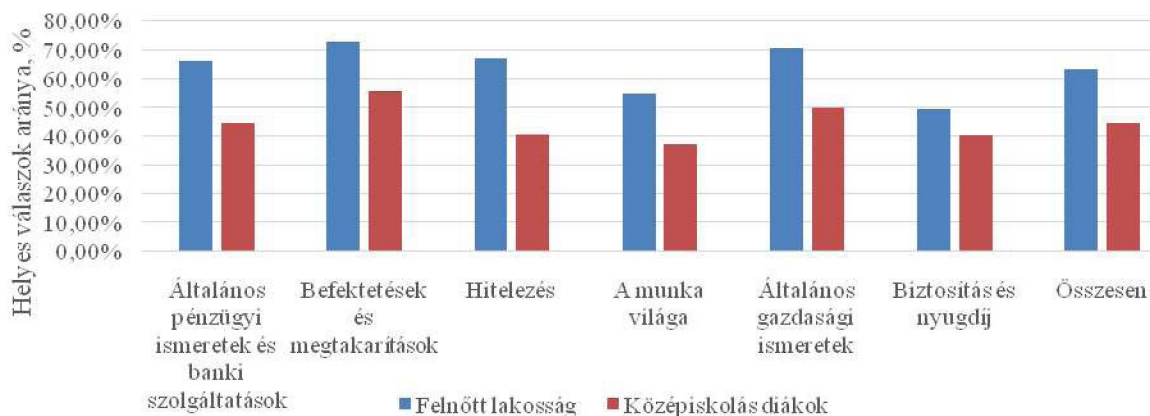
2015 óta az Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesülettel fejlesztett tesztet nem csak középiskolásokkal, hanem egyetemistákkal és kulturális közfoglalkoztatotti programban részt vevő felnőttekkel is kitöltetjük, ez utóbbi a Nemzeti Művelődési Intézet segítségével valósult meg. A különböző célcsoportok ugyanazt a tesztet töltik ki. Az eredmények összevetéséből láthatóvá válik, hogy az egyes célcsoportok esetében mik a problémás területek, mekkora különbség van a célcsoportok között, illetve mekkora szerepe van a gyakorlati tapasztalatnak, illetve a pénzügyi oktatásnak, illetve ennek hiányának.

2017-ben mindösszesen 2154 fő töltötte ki a kérdőívet. A felnőtt kitöltők jobban szerepeltek a teszt tudásszintet mérő felmérésben, a kitöltők átlagosan 19 kérdést, vagyis a kérdések átlagosan 63,58%-át tudták helyesen megválaszolni.

A legnagyobb arányban helyesen megválaszolt kérdések ugyanazok voltak, mint a középiskolás hallgatók esetén, azonban a felnőtt válaszadók nagyobb arányban adtak helyes válaszokat: a válaszadó felnőttek körében 90,81 százalék volt azoknak az aránya, akik helyesen válaszolták meg a bankkártya érintéssel való fizetési funkciójával kapcsolatos kérdést, illetve a válaszadók 87,70 százaléka tudta helyesen megkülönböztetni a rövid- és hosszútávú pénzügyi célokat. A legkisebb arányban megválaszolt kérdések a biztosítók felügyeleti szervéhez kapcsolódó kérdés, illetve egy százalékszámítással kapcsolatos kérdés volt, előbbire a válaszadók csupán 26,79 százaléka tudott helyesen válaszolni (a középiskolás diákok körében a helyes válaszok aránya mindössze 22,96 % volt), a korábban már említett százalékszámításos feladatot pedig a válaszadók 30,78 százaléka tudta helyesen megválaszolni.

A felnőtt válaszadók teljesítményére összességében jellemző, hogy minden kérdésre nagyobb arányban tudtak helyesen válaszolni, mint a középiskolás diákok. A különbségek az egyes témakörök és kérdések tekintetében igen különbözőek voltak, míg a legutolsó, biztosítás és nyugdíj témakörben a felnőttek körében a helyesen megválaszolt kérdések átlagos aránya pusztán 9,18 százalékponttal volt magasabb, mint a középiskolás válaszadóké (előbbieket átlagosan a kérdések 49,43 százalékát, utóbbiak 40,26 százalékot tudtak helyesen megválaszolni), addig az általános pénzügyi ismeretek, illetve a hitel témakörében a felnőttek által helyesen megválaszolt kérdések aránya átlagosan 21,63, illetve 26,30 százalékponttal volt magasabb (az általános pénzügyi ismeretek témakörben a felnőttek által helyesen megválaszolt kérdések aránya átlagosan 66,22%, szemben a középiskolások 44,59 százalékos eredményével; a hitelezés témakörében pedig a felnőttek a kérdések átlagosan 67 százalékát tudták helyesen megválaszolni, szemben a középiskolások 40,71 százalékos átlagos teljesítményével). A felnőttek az előbbi témakörökben való lényegesen jobb teljesítménye számos tényező miatt lehetséges, előfordulhat például, hogy a középiskolás diákok azért nem teljesítettek ilyen jól a tudásteszt hitelezéssel foglalkozó blokkjában, mert életkorukból és jogi lehetőségeikből adódóan még soha nem vehettek fel hitelt, szemben a felnőtt lakossággal, akik rendelkezhetnek akár lakáshitellel, akár hitelkártyával.

Hasonló tényezőknek tudható be, hogy a középiskolás hallgatók a munka világot érintő kérdésekben teljesítettek a leggyengébben, átlagos teljesítményük 37,21%, azaz a helyesen megválaszolt kérdések aránya átlagosan 37,21%. Hasonlóan gyengén teljesítettek a hitelezés és nyugdíj tekintetében, messze elmaradva a felnőttek átlagos teljesítményétől, azonban ezek az eredmények legtöbbször esetén életkoruknak és annak tudható be, hogy még hitelt sem vehetnek fel, hitelkártyával sem rendelkezhetnek, illetve a munka világa is még többségük számára egy távoli vízió, amely viszont a felnőtt válaszadók számára a mindennapok pénzügyi kihívásait jelenti, így nekik viszont, a középiskolás válaszadókkal szemben, muszáj tisztában lenniük ezen témakörök legfontosabb tudnivalóival, legyen az a személyi jövedelemadó vagy a hitelképességet befolyásoló tényezők.

1.ábra: A főbb témakörökben helyesen megválaszolt kérdések aránya, százalék

Forrás: saját szerkesztés

Attitűdjeiket tekintve hasonló véleményen voltak, mint a középiskolás válaszadók, azonban még óvatosabb hozzáállás volt rájuk jellemző. A bankkártyaadataikat a válaszadók abszolút többsége, 95,9 százaléka semmilyen körülmények között nem adná meg bankkártyaadatait egy e-mailes megkeresésre, illetve egy barát által javasolt befektetési lehetőséget is 84 százalékkal visszautasítaná, nem bízva abban, hogy a barát által javasolt befektetés valóban hasznot hozna. Hasonlóan az előbbi kérdéshez, ha egy barát egy új startup vállalkozásához

kérne egy bizonyos összeget, a válaszadók 41,8 százaléka egyenesen elutasítaná a kérést, véleményük szerint a vállalkozás indításához szükséges kezdőtőke megszerzéséhez ajánlatosabb bankhoz fordulni kölcsönért, nem pedig tőlük kérni. Számos korábbi vizsgálat bizonyította be, hogy a közelmúlt eseményei óvatosabbá tették a mind a lakosságot, mind a magyar vállalkozókat, ha hitelfelvételre kerül sor (Kuruczleki 2016), ezt jelen adatfelvétel is jól megmutatja, a válaszadók 71,8 százaléka a kiszámítható fix kamatozású hitelt választaná, illetve további 20 százalékuk utasítaná el bármilyen hitel felvételét.

A bizalom visszatérő eleme apénzügyi attitűdök vizsgálatának (Ország-Kosztopolosz-Kovács 2015, Kovács L. 2017, Mészáros 2017, Kuruczleki 2016), így a középiskolás hallgatókhoz hasonlóan a felnőtt lakosság esetén is érdemes lehet megnézni, kikre hallgatnak fontos pénzügyi döntések meghozatala során. A középiskolásokhoz hasonlóan, bár náluk magasabb arányban, 44,8 százalékuk a családjuk véleményére hagyatkozna, 22,8 százalékuk csak és kizárólag saját magára hallgat pénzügyi döntései meghozatala során, míg a harmadik leggyakoribb válasz az ő esetükben is a független pénzügyi tanácsadó, 21,6 százalékuk kérné ki a véleményüket fontos döntések meghozatalakor.

Az önkéntes munkára vonatkozó kérdést más formában tették fel a felnőtt válaszadóknak. Míg a középiskolás diákoknak arra kellett válasz adniuk, hogy mi a véleményük a kötelező önkéntes munkáról, addig a felnőtteket arról kérdezték, hogy szoktak-e önkéntes munkát végezni. A kérdésseltevés módja a válaszok megoszlásában is változást hozott, a válaszadók 59,1 százaléka támogatja az önkéntes munkát, hiszen így tehetnek valamit a környezetért, míg a válaszadók csupán 3,3 százaléka vélekedett elutasítóan az önkéntes munkáról. A korrupciót a középiskolás válaszadókhöz képest nagyobb arányban ítélték el, a válaszadók 64,00 százalékának nem fér bele az erkölcsi normáiba, és lényegesen alacsonyabb volt azoknak az aránya, akik szerint a korrupció az élet része (a középiskolás válaszadók 26,5 százalékához képest a felnőttek mindössze 11,5 százaléka érezte így), illetve elenyészően alacsony volt azoknak az aránya (1,8%), akik szerint a korrupció elfogadható.

4.KONKLÚZIÓ

A felmérések eredményeiből egyértelműen kitűnik, hogy a felnőtt lakosság lényegesen jobban teljesített a tudásteszt kérdéseiben, átlagos teljesítményük közel másfélszerese volt a középiskolás válaszadóknak, bár tudjuk, hogy számos gyengesége a középiskolás válaszadóknak pusztán annak tudható be, hogy korukból kifolyólag számos pénzügyi döntést még nem kellett meghozni. Ugyan a gyakorlati tapasztalat szerepe nagyban hozzájárul a pénzügyi tudás, kultúra szintjéhez, ugyanakkor az a tény, hogy ugyanazon területek jelentenek problémát a különböző csoportoknak a pénzügyi oktatás hiányára utal.

Azonban érdemes lehet ezen gyengeségekre építeni a jövőben a fiatalok pénzügyi ismereteinek fejlesztését, azokra a területekre koncentrálni, ahol teljesítményük lényegesen elmaradt egy átlagos felnőtt ismereteihez képest.

IRODALOMJEGYZÉK

Atkinson, A., Messy, F. (2012): A pénzügyi kultúra mérése: Az OECD / Nemzetközi Pénzügyi Képzési Hálózata (INFE) kísérleti kutatásának eredményei. OECD Pénzügyi, Biztosítási és Magán-nyugdíjpénztári Műhelytanulmányok, 15. sz., OECD Publishing.

- Hogarth, J.M., Hilgert, M.A. - Beverly SG (2003): Patterns of financial behaviors: implications for community educators and policymakers No 883, Proceedings, Federal Reserve Bank of Chicago.
- Huzdik, K. – Béres, D. – Németh, E. (2014): Pénzügyi kultúra versus kockázatvállalás empirikus vizsgálata a felsőoktatásban tanulóknál. Pénzügyi Szemle, 2014/4, pp. 476-488.
- Klapper, L., Lusardi A., Oudheusden P.(2015) Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor’s Rating Aervices, S&P, 28 p.
- Kovács, P. – Révész, B. – Ország, G. (2016). A pénzügyi kultúra és attitűd mérése. Online: https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/a_penzugyi_kultura_es_attitud_merese.pdf. Letöltve: 2017. szeptember 23.
- Kovács L. (2017): A pénzügyi kultúra fejlesztése, mint önérdék. In: Pál Zs. (szerk.) (2017): A pénzügyi kultúra aktuális kérdései, különös tekintettel a banki szolgáltatásokra. A közgazdaságtani-módszertani képzés fejlesztéséért Alapítvány, Miskolc, ISBN 978-615-80543-4-8. pp. 7-17.
- Kovács P. (2017): Fiatalok pénzügyi kultúra mérésének fejlesztésének lehetőségei. In: Pál Zs. (szerk.) (2017): A pénzügyi kultúra aktuális kérdései, különös tekintettel a banki szolgáltatásokra. A közgazdaságtani-módszertani képzés fejlesztéséért Alapítvány, Miskolc, ISBN 978-615-80543-4-8. pp. 31-38.
- Kuruczleki, É. (2016). Magyar egyéni vállalkozók pénzügyi kultúrája. In: Badó, A. – Csikós, T. (szerk). Pénzügyi kultúra és pénzügyi tudatosság. Pro Talentis Universitatis Alapítvány. ISBN 978-963-12-7136-2. 113-127. o.
- Mészáros A. (2017): Pénzügyi attitűdök és pénzügyi viselkedés. In: Pál Zs. (szerk.) (2017): A pénzügyi kultúra aktuális kérdései, különös tekintettel a banki szolgáltatásokra. A közgazdaságtani-módszertani képzés fejlesztéséért Alapítvány, Miskolc, ISBN 978-615-80543-4-8. pp. 67-80.
- MNB – PSZÁF (2008): Együttműködési megállapodás a pénzügyi kultúra fejlesztése területén. <https://www.mnb.hu/letoltes/0415mnbpszafmegallpodas-penzugyi-kultura-fejlesztje.pdf>. Letöltve: 2017. szeptember 10.
- OECD (2013): Financial Literacy and Inclusion: Results of OECD/INFE Survey Across Countries and by Gender. OECD, June 2013
- OECD (2016): OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies. OECD International Network on Financial Education. Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf>. Letöltve: 2017. szeptember 12.
- Nemzetgazdasági Minisztérium (2017): Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája. Online: <http://www.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatos%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf>. Letöltve: 2017.szeptember 23.
- Ország G. – Kosztopulosz A. – Kovács P. (2015). Dél-alföldi kis- és középvállalkozások pénzügyi kultúrája. Gazdaság és Pénzügy. 2015/2. évfolyam 2. szám, 2015, 168-185.